

Etiketizační teorie v sociální práci

- **Etiketizační teorie** zdůrazňuje proces utváření rolí prostřednictvím **sociálního** očekávání.
- Role označují očekávané jednání vzhledem k držitelům těchto pozic.
- Role lze chápat jen v kontextu vztahů, neboť mohou být identifikovány jen v jejich síti.

Vznik

- Sociálněpsychologické a komunikační modely se začaly v sociální práci uplatňovat v souvislosti s poznatky o lidské komunikaci.
- Na jejich pojetí měla vliv zejména teorie rolí, etiketizační teorie a další oblasti sociální psychologie.
- Důraz je kladen na to, jak se mezi lidmi vytvářejí vztahy a jak jsou vztahy modifikovány v rozmanitých sociálních situacích. Jsou rozebírány i otázky identity, stigmatizace, skupinového chování, teritoriality, sociální a osobnostní změny apod.
- S-P modely mají také blízko ke kognitivním, fenomenologickým a existenciálním školám sociální práce a mají také hodně společného s Rogersovým pojetím práce s klientem a zážitkovými technikami.

Princip

- Teorie nálepkování tvrdí, že deviaci dávají vzniknout sociální skupině, která si definuje pravidla, jejichž porušení vede k označení jedince za devianta.
- Zda bude chování označeno za deviantní tedy určují aktuálně platné společenské normy, přičemž lidé, kteří obdrželi tuto nálepku, se stávají “**outsidery**”.
- To, co je označeno jako deviantní, tedy tolik nesouvisí s tím, čeho se člověk dopustil, ale spíše s tím, jak na daný čin nahlíží společnost.

Deviace a deviantní chování

- **primární deviace** – porušení pravidel v rámci přizpůsobivosti
- **sekundární deviace** – dochází k ní poté, co už byl jedinci přiřazen štítek; je to odpověď jedince na prvotní reakci společnosti

Deviace v čase

- čase (v jednu chvíli může být člověk za deviantní akt souzen mírněji než jindy), - homosexuálové
- původci aktu a na tom, komu při něm bylo ublíženo,
- viditelnosti aktu.

Proces nálepkování

chování	možnosti	
označené	došlo k porušení normy	nedošlo k porušení normy
označené jako deviantní	identifikovaná deviace	neadekvátní označení
neoznačené	skrytá deviace	konformní chování

Teorie moci

- Ti, kdo nálepky udělují, jsou nejčastěji jedinci disponující nějakou mocí (ekonomickou či politickou) a autoritou, například policisté či učitelé.
- Bohatí nálepkují chudé, starší mladší, muži ženy, příslušníci etnické většiny přidělují nálepky lidem z menšin (náboženských, etnických apod.)
- **Soft deviance** = chování jedince je v rozporu s platnými normami, avšak není hrozbou pro sociální řád.
- **Hard deviance** = chování jde jednak mimo normy a navíc je považováno za hrozbu.
- Nálepka může vést ke shovívavosti – děti s ADHD,

Normy

- **Co společnost akceptuje a považuje za normální**
- Většina norem není verbálně fixovaná
- **Člověk konformní** – respektují normy
- **Člověk deviantní** – porušují normy
  - **Právní** – řídí se zákony, porovnává s nimi chování jedince
  - **Sociální** – úlohu hraje náboženský řád, etika, zvyky, obyčeje, společnost
- To tvoří tzv. sociální (společenský) řád

Rodina

- Jaké nálepky jsou v rodině
- Jaká jsou očekávání vzhledem k těmto nálepkám:
  - Ze strany členů rodiny
  - Ze strany autorit – učitel, sociální pracovník

Role mohou být:

- připsané (výsledek určitých okolností - pohlaví, věk, rasa);
- získané (výsledek naší činnosti - vzdělání, prestiž);
- vnucené (výsledek činnosti někoho jiného - nezaměstnanost).

Konflikty rolí

- **Dvojznačnost role** je případem, kdy si nositel role není jistý jejím obsahem.
- **Já-role konflikt** je nesoulad mezi kapacitou nositele role a kompetencemi potřebnými pro výkon role.
- **Problém rolové distance** - např. sociální pracovník, aby zachoval specifické charakteristiky profesionálního vztahu ke klientovi, odděluje své osobní postoje a chování od chování, které se očekává v rámci jeho profesionální role. Klient může chápat snahu o zachování distance jako projev nezájmu o jeho problémy.

Etiketizace - labelling

- Někdy jednáme podle toho co se očekává vzhledem k připsané roli – etiketě
- Jsi hodný chlapec – snažím se dostat roli i přes vnitřní konflikt (chuť něco rozbít)
- Jedná se o sociální očekávání
- Nenabízí postupy jak změnit vnitřní či vnější postoje
- **Sebenaplňující se proroctví – naplnění sebeobrazu, sebepojetí**

Nálepky

- **formální nálepky** – jsou dány profesionály – psychiatři, pediatři...
- **neformální nálepky** – jsou dány vrstevníky, rodinou, učiteli.

Komunikace v rolích

- Obsahová
- Formální
- Očekávaný efekt

KBT modely

- KBT vzniklo spojení dvou původně samostatných psychoterapeutických směrů – behaviorální terapie a kognitivní terapie.
- **Behaviorální terapie** – je historicky starší než kognitivní. Vychází z *empirismu* – všechno poznání je uskutečňováno prostřednictvím smyslů (zrak, hmat, sluch, čich, chuť). Tento směr se zabývá podrobným sledováním a analýzou zjevného chování jedince v určitých problémových situacích. Cílem je změna problémového chování takovým způsobem, aby jedinec dokázal své problémy lépe řešit a zvládat.
- **Kognitivní terapie** – rozvíjí se v 70. letech v USA. Jde zde o proces přijímání, zpracovávání, hodnocení a ukládání informací z vnějšího i vnitřního prostředí. Zaměřuje se na analýzu a změnu myšlení. Cílem je, aby došlo ke změně myšlení.

- Člověk má každý den možnost vnímání nekonečného množství dat. Díky svým smyslům je schopen selektivně pojmout jen určité množství.
- Zpracování informací je selektivní a je dáno vědomými prioritami. Tyto lze vědomě měnit. Změnou priorit získáváme novou množinu dat na úkor jiných. Změna pozornosti je nosným prvkem změny informací, které dojdou do vědomí.
- Lidský mozek není receptor sensorických informací, ale spíše aktivní filtr pro vědomí.
- Následně vznikají emoce jako reakce na přijaté informace a jejich výklad na úrovni vědomí.

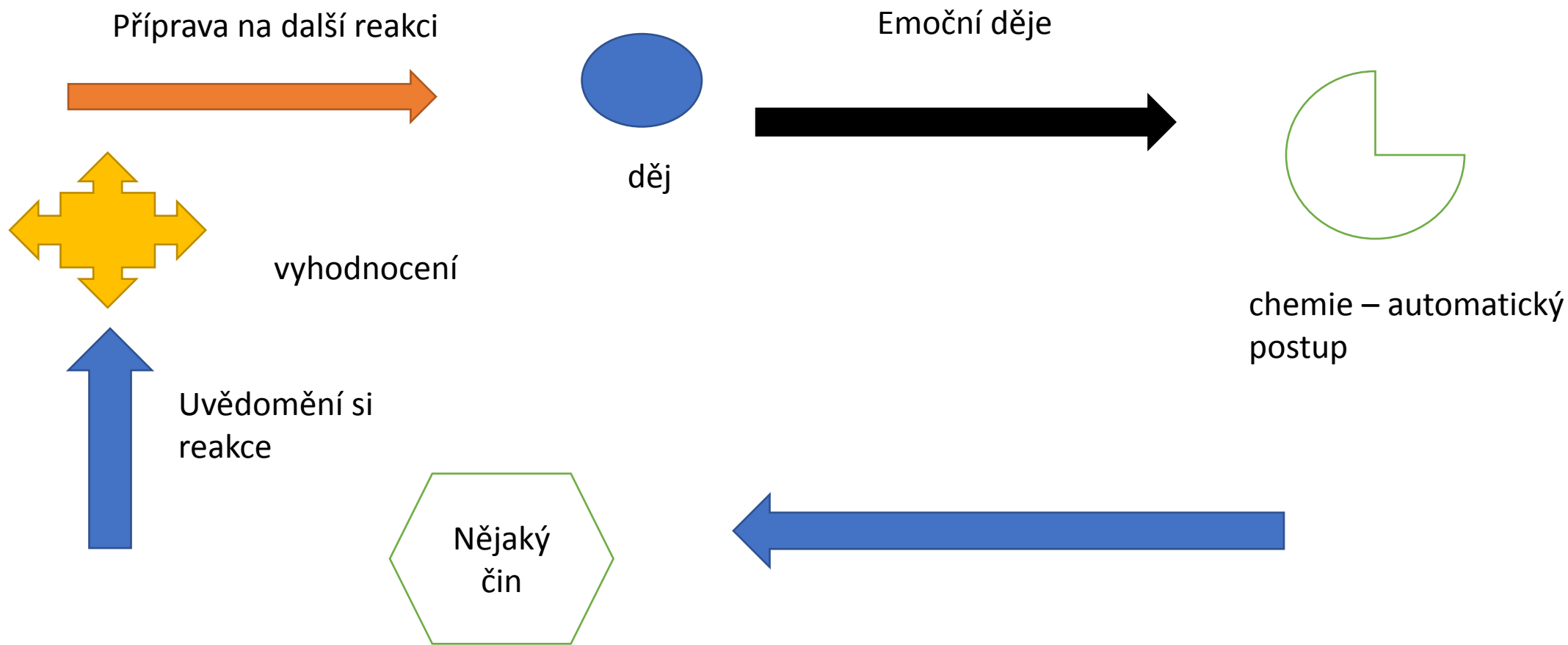

- Zpracování myšlenek je ovlivněno kognitivním myšlením, případně kognitivními chybami.
- Automatické myšlení – zpravidla nejvíce stresující – běží pod povrchem vědomé mysli a je způsobeno kognitivními chybami. Např. děvče vyrůstalo v rodině, kde všichni museli odhadovat přání rodičů.
- Rodiče jako osoby dospělé měli vždy pravdu. Samo chce, aby toto nedělala. Když se však dostane do pozice dospělé osoby a rodiče, tyto zažité mechanismy se samy spustí. Když narazí na odpor svého okolí, nechápe, co je špatně. Významně však prožívá zklamání z toho, že její manžel a děti se nesnaží naplnit její očekávání bez toho, aby je formulovala.
- Zklamání tento program spouští častěji a posiluje jej. Posílení může spouštět depresi nebo neurózu, případně agresi – jedná se o maladaptivní myšlenky.

- Mechanismus:
- Výsledné chování je interakce mezi jednotlivcem a okolním světem (životním prostředím). Člověk a životní prostředí se tvarují recipročně. Člověk mění svět, ale musí se přizpůsobit světu, který vytváří.
- Behaviorismus a enviromentalismus odmítá myšlenku, že organismus pasivně reaguje na životní prostředí, ale tyto vztahy jsou na sobě závislé a reciproční. Organismus mění prostředí a změněné prostředí mění organismus – nutí jej ke přizpůsobení se nové situaci.
- Jednání je často reakcí na situaci – filtrovanou zkušeností, a očekáváním okolí nebo od sebe – zvnitřnění „normy“

- KBT je strukturovaný postup. Pracovník zapojuje klienta do procesu a spoluutváří cíle i činnosti k dosažení cílů. Je to vztah spolupráce, průběh KBT trvá 2–20 sezení. Kritickou složkou jsou domácí úkoly. KBT identifikuje negativní myšlenky a maladaptivní schémata, prochází i historií. Cíle musí být měřitelné a konkrétní. Jakékoliv dosažení, byť malého cíle, je zásadním motivačním prvkem pro další změny.

Začarovaný kruh

Co se stane?

- Poznání divné reakce
- Definují žádoucí reakci
- Neměním reakci, ale její vyhodnocení
- Při změně reakce se odměním

- **Klient:** Nikdo mě nikdy neměl rád.
- **Pracovník:** Kdyby to byla pravda, co by to znamenalo?
-
- *Kognitivní restrukturalizace:*
- Hledání důkazů proti automatickým myšlenkám.
- Při použití logiky nalézt chyby. Pozor na základní logické chyby ve výrociích. Normativní výrok – Každé dítě má vyrůstat v rodině. Pozitivní výrok – Dítě má vyrůstat ve funkční rodině. Normativní výrok slouží k manipulaci, pozitivní výroky k dialogu.
- Generování nových, adaptivních myšlenek.

- **ABC model:**

- A – aktivace: Něco se stane a spustí reakci – co se stalo?
- B – behavior: Minulost ovlivňuje dnešek, co změnit, aby dnešek změnil budoucnost?
- C – cognitiv – Spojuje prvky klienta, pracovníka a sociálního učení.

- Navazuje na předchozí KBT model. Je založena na pomoci při zvládnání konkrétních cílů. Zde především platí, že všechny cíle musí být definovány na vysoce erudované anamnéze klienta, včetně jeho sociálního prostředí a dosavadní historie. Cíle musí být podle metody SMART:
- S – Specific (specifický) – cíl musí být definován přesně..
- M – Measurable (měřitelný) – splnění cíle musí být možné změřit. Emočně pozitivní
- A – Accepted (akceptovaný) – cíl musí být akceptovaný odpovědnou osobou. Jedinou odpovědnou osobou je klient. Sociální pracovník nenesse odpovědnost za klientův přístup ke svým cílům.
- R – Realistic (reálný) – cíl musí být reálný. Musí být možné ho splnit v reálném čase, musí být k dispozici příslušné nástroje a znalosti apod. Nástroje musí zhodnotit sociální pracovník s klientem, případně je nutné tyto nástroje klientovi zprostředkovat.
- T – Timed (časově ohraničený) – cíl musí mít daný termín. Pokud není stanoven termín, splnění se bude odkládat „až bude čas“, což nebude nikdy. Něco, někdo, někdy – taková země se nehýbe z místa.

Sociální pracovník a KBT

- **Orientace na chování** – soc. pracovníci se zaměřují na klientovy problémy, zatímco KBT se zaměřuje na klientovo jednání
- **Orientace na řešení** – mnoho času se věnuje na promýšlení obtíží a problémů, ale zapomíná se hledat řešení problémů
- **Pozitivní orientace** – podpora pozitivního myšlení klienta. Důležité je oceňování klienta za jeho i drobný úspěch
- **Krok za krokem** – klienti očekávají větší změny, ale to je velmi obtížné, proto je lepší změn dosahovat postupně, pomaloučku, což napomůže klientovi redukovat jeho strach.
- **Flexibilita** – přizpůsobování postupů potřebám klienta
- **Orientace na budoucnost** – orientují se na budoucí cíle

Přístup orientovaný na úkoly

- Řešíme úkoly k cíli – step by step
- Vždy se odměňujeme
- Popisujeme si své emoce – změna emočního vzorce
- Dovolíme si měnit vzorce chování